

วิเคราะห์แนวคิดเรื่องสังคมนิยมกับทฤษฎีสัญญาประชาคม An Analysis of the Concept of Sangkomniyom and Social Contract Theory

วรารกรณ์ พูลสวัสดิ์

สาขาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และ
หน่วยวิจัยพุทธพัฒนา สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
poolswatnpru@Gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสารโดยมุ่งวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดเกี่ยวกับสังคมนิยมของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) กับทฤษฎีสัญญาประชาคม ซึ่งแนวคิดทั้งสองมุ่งอธิบายเกี่ยวกับกฎที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข โดยแนวคิดทั้งสองมีฐานคิดรากเหง้าที่ต่างกัน แนวคิดสัญญาประชาคมมีรากฐานความคิดที่สำคัญคือเสรีนิยมและปัจเจกนิยม ส่วนแนวคิดสังคมนิยมของพระพรหมคุณาภรณ์นั้นมาจากแนวคิดเรื่องสังฆะในพระพุทธศาสนา ทฤษฎีสัญญาประชาคมถือว่าหากตั้งคำถามถึงบ่อเกิดของสังคมแล้วจะทำให้ทราบจุดหมายของสังคมไปด้วย โดยถือว่ามนุษย์มาตกลงอยู่ร่วมกันเป็นสังคมและร่วมกันสร้างกฎเกณฑ์ของสังคมขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสังคมนิยมของพระพรหมคุณาภรณ์มาจากการวิเคราะห์หลักวินัยในสังคมนิยม โดยเรียกว่า สังคมนิยม อันหมายถึง กฎมนุษย์ที่กำหนดวางขึ้นเพื่อเป็นข้อตกลงเพื่อควบคุมความประพฤติในหมู่มนุษย์ด้วยกันให้อยู่ร่วมกันอย่างผาสุก อย่างไรก็ตามแนวคิดสังคมนิยมกับแนวคิดสัญญาประชาคมก็มีความแตกต่างกันในรายละเอียดซึ่งมีอิทธิพลต่อความของประชาชนในสังคมไทยปัจจุบัน

คำสำคัญ : สังคมนิยม, สัญญาประชาคม, สภาวะธรรมชาติ

Abstract

This article is a study document aimed at a comparative analysis of the concept of Sangkomniyom 's Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto) with social contract theory. The two concepts aimed at explaining the rules that humans were created to live together in peace. The two concepts are based on the fundamental idea is different. The concept is rooted in the idea that social contract is liberalism and individualism. The main concept of the Sharp Top Mountain Phra Brahmagunabhorn comes from the concept of the Sangha in Buddhism. If the social contract theory is questioning the nucleus of society, then you will know the destination of the society. The man is a social contract to live together and jointly establish the rules of society. Consistent with the concept of Sangkomniyom of the Phra Brahmagunabhorn from the primary analysis discipline in the social chapter is called socialism County, which refers to the rule of man the place up to an agreement to regulate the conduct of men together to address. snugly together However, the concept of socialism's social contract with the concept, it is different in detail the influence of citizens in society in Thailand.

Keywords: Sangkomniyom, social contract, natural state

1. บทนำ

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองในสังคมไทยซึ่งมีความขัดแย้งแบ่งสีที่ดำเนินมานับทศวรรษ นำมาซึ่งความขัดแย้ง ถกเถียงและเกิดความแตกแยกอย่างรุนแรงในสังคมทุกระดับ หากมีการวิเคราะห์อย่างจริงจังถึงฐานคิดที่มาจากหรือมูลเหตุเชิงลึก นั้น มาจากความขัดแย้งทางฐานคิดของทั้งสองฝ่ายที่ยึดถือต่างกัน นั่นคือแนวคิดเรื่อง สิทธิอยู่เหนือความดีหรือความดีอยู่เหนือ สิทธิ สฤณี อาชวานันทกุล (2558 : 6) ได้กล่าวถึงรากฐานความคิดซึ่งเป็นที่มาของความแตกแยกในสังคมไทยว่า “ความคิดทางการเมืองในสถานการณ์เช่นนี้จะแบ่งออกเป็นสองฟากใหญ่ ๆ ที่มีผู้สนับสนุนมากพอกัน ฝ่ายหนึ่งชูศีลธรรมแบบ “เสรี ประชาธิปไตย” สากล เน้นเรื่องสิทธิของปัจเจก อีกฝ่ายชู “ศีลธรรมแบบพุทธ” เน้นเรื่องคุณธรรมจริยธรรม” ดังนั้นเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ความขัดแย้งแตกแยกในสังคมไทยจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ฐานคิดซึ่งเป็นที่มา ในการสนับสนุนแนวคิดของทั้งสองฝ่าย การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องสังคมนิยมกับทฤษฎีสัญญาประชาคมจะทำให้เข้าใจ ปรากฏการณ์ความแตกแยกในสังคมไทยได้ชัดเจนขึ้น และจะทำให้เข้าใจได้ว่าอันที่จริงมนุษย์มีจุดหมายเดียวกันเพียงแต่การ ยึดติดในฐานคิดที่ต่างกัน โดยไม่เปิดใจรับฟังกันต่างหากเป็นที่มาของความแตกแยก ดังนั้นในบทความนี้มุ่งหาคำตอบสำคัญ เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ สภาวะธรรมชาติ สิทธิธรรมชาติ กฎธรรมชาติ ความจำเป็นที่มนุษย์ต้องมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม สัญญาประชาคม กฎหมาย องค์กรอัยการ เสรีภาพ สิทธิ ความยุติธรรม จุดหมายของสังคม โดยศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ แนวคิดทั้งสองว่ามีความต่างและสอดคล้องกันอย่างไร

2. ที่มาของแนวคิดสังคมนิยมและสัญญาประชาคม

ทฤษฎีสัญญาประชาคมถูกคิดขึ้นครั้งแรกโดยโทมัส ฮอบส์ และต่อมาถูกสานต่อโดยจอห์น ล็อก ซึ่งบุคคลทั้งสองเป็น นักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษสมัยศตวรรษที่ 17 ซึ่งเป็นช่วงที่อังกฤษอยู่ในภาวะแห่งความแตกแยกทางศาสนา สงครามกลางเมือง และปัญหาเศรษฐกิจทำให้เกิดความระส่ำระสายทางสังคม มีการปล้นสะดม การประกอบอาชญากรรม และการ ละเมิดกฎหมายจึงกลายเป็นสังคมที่ขาดผู้ปกครองที่มีอำนาจสูงสุดภายในรัฐ ปัญหาทางการเมืองในศตวรรษที่ 17 ที่สำคัญที่สุดคือ ผู้ใดหรือคนกลุ่มใดควรเป็นผู้กุมอำนาจสูงสุดทางการเมือง จะเอาหลักเกณฑ์อะไรมาตัดสินปัญหาเช่นนี้ อำนาจที่ชอบธรรมมีรากฐานอยู่บนสิ่งใด หรือความชอบธรรมของอำนาจทางการเมืองมีที่มาจากไหน และต่อมานักปรัชญาชาวฝรั่งเศส คือ รูสโซ ได้นำทฤษฎีสัญญาประชาคมมาสานต่อในช่วงแห่งการปฏิวัติอุตสาหกรรมและการปฏิวัติสังคมเพื่อเรียกร้องสิทธิตาม ธรรมชาติและเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น ทฤษฎีสัญญาประชาคมจึงถือว่าหากตั้งคำถามถึงบ่อเกิดของสังคมแล้วจะทำให้ ทราบจุดหมายของสังคมด้วย โดยถือว่ามนุษย์มาตกลงอยู่ร่วมกันเป็นสังคมและร่วมกันสร้างกฎเกณฑ์ของสังคมขึ้น อำนาจรัฐ และผู้ปกครองมาจากการยินยอมของประชาชน ผู้ปกครองและประชาชนตกลงกระทำตามบทบาทและมีพันธะต่อกันในการ กระทำตามบทบาทของตน

ส่วนแนวคิดสังคมนิยมของพระพรหมคุณาภรณ์นั้นมาจากรากฐานความคิดทางพระพุทธศาสนาและการวิเคราะห์ สังคมสงฆ์อันเป็นสังคมในสมัยพุทธกาลโดยนำมาประยุกต์กับสังคมไทยและสังคมโลกปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมบริโภคนิยมและ สังคมข้อมูลข่าวสารที่มีการแข่งขันสูง ซึ่งแนวคิดเรื่องสังคมนิยมของพระพรหมคุณาภรณ์นั้นมาจากการวิเคราะห์หลักวินัยใน สังคมสงฆ์โดยเรียกว่า สังคมนิยม อันหมายถึง กฎที่มนุษย์กำหนดวางขึ้นเป็นข้อตกลงเพื่อควบคุมความประพฤติในหมู่มนุษย์ ด้วยกันให้อยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์เห็นว่าในการจัดระเบียบสังคมนั้นมีจุดหมายเพื่อสร้าง สภาพแวดล้อมให้มนุษย์ได้พัฒนาตนให้เข้าถึงธรรมดำเนินชีวิตถูกต้องตามธรรมชาติ ซึ่งเมื่อนำหลักการของทฤษฎีสัญญา ประชาคมมาวิเคราะห์กับแนวคิดเรื่องสังคมนิยมของพระพรหมคุณาภรณ์จะทำให้สามารถเข้าใจสังคมไทยและสังคมโลกมาก ขึ้น องค์กรประกอบที่สำคัญของแนวคิดสังคมนิยมและทฤษฎีสัญญาประชาคมที่นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบมีดังนี้

3. ธรรมชาติของมนุษย์

พระพรหมคุณาภรณ์มองธรรมชาติของมนุษย์คล้ายกับฮอบส์ในแง่ที่ว่ามนุษย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลส คือ ตัณหา มานะ ทิฐิ หรือความโลภ โกรธ หลง ทำให้มนุษย์มีความต้องการไม่สิ้นสุด มนุษย์จึงดำรงชีวิตอยู่ด้วยความทุกข์ แต่ฮอบส์มอง ธรรมชาติของมนุษย์ว่าแก้ไขไม่ได้ต่างจากพระพรหมคุณาภรณ์ที่เชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ว่าเป็นผู้ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ พระ พรหมคุณาภรณ์มองมนุษย์คล้ายกับล็อกและรูสโซในแง่ที่ว่า มนุษย์มีความเท่าเทียมกันไม่มีใครมีอำนาจเหนือใคร ทุกคนมี

ความเสมอภาคกันในธรรมชาติ แต่พระพรหมคุณาภรณ์ก็มองต่างจากลોકและรุสโซในแง่ที่มนุษย์นั้นก็แตกต่างกันในระดับของการพัฒนาตน

พระพรหมคุณาภรณ์มองเสรีภาพต่างจากลોકและรุสโซ คือ พระพรหมคุณาภรณ์มองว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมด้วยวิชาและดำเนินชีวิตอยู่ด้วยตัณหาทำให้มนุษย์ไม่มีเสรีภาพที่แท้จริง นอกจากนี้พระพรหมคุณาภรณ์ยังมองธรรมชาติของมนุษย์ต่างจากนักทฤษฎีสัญญาประชาคมโดยพระพรหมคุณาภรณ์มองว่าธรรมชาติของมนุษย์มีสองด้าน คือ 1) ด้านลบ ซึ่งมนุษย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจของอริชชาทำให้มนุษย์ดำเนินชีวิตไปตามความอยากความต้องการที่มีขอบและเป็นความต้องการที่ไม่สิ้นสุด เรียกว่า ตัณหา 2) ด้านบวก ซึ่งมนุษย์ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พ้นจากอำนาจของความอยากแล้วมาดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา เรียกว่า ธรรมฉันทะ ดังนั้น จุดเด่นในการมองธรรมชาติของมนุษย์ตามที่คณะของพระพรหมคุณาภรณ์คือ 1) มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกฝน 2) มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ไม่ใช่แก้ไขไม่ได้

4. สภาวะธรรมชาติ

พระพรหมคุณาภรณ์มิได้วิเคราะห์สภาวะธรรมชาติตั้งที่นักทฤษฎีสัญญาประชาคมทำ เช่น ฮอบส์วิเคราะห์ว่าสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ก่อนที่จะมาอยู่ร่วมกันเป็นสิ่งคมเต็มไปด้วยความโหดร้าย การแก่งแย่งชิง ความเห็นแก่ตัว และการป้องกันรักษาชีวิตของตน ฮอบส์เรียกสภาวะเช่นนี้ว่า เป็นสภาวะแห่งสงคราม แต่ลોકมองว่า ในสภาวะธรรมชาติ มนุษย์เต็มไปด้วยเสรีภาพ และความเสมอภาคอย่างเต็มเปี่ยม มนุษย์ไม่ได้ทำร้ายกันเพราะมนุษย์มีเหตุผล ขณะที่รุสโซกลับมองว่า สภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะแห่งสันติ มนุษย์มีความเห็นอกเห็นใจกัน แต่มนุษย์อยู่อย่างโดดเดี่ยว ซึ่งความคิดของนักคิดทั้งสามต่างจากพระพรหมคุณาภรณ์ เพราะพระพรหมคุณาภรณ์ได้วิเคราะห์สภาวะของมนุษย์ในแง่จิตภาพมากกว่า ดังท่านกล่าวว่า “มนุษย์ทุกถิ่นฐานทุกกาลสมัยมีธรรมชาติของปัญหาทางจิตใจเหมือนกัน ถึงจะต่างสังคม หรือสังคมจะต่างยุคต่างสมัย ธรรมชาติทางจิตปัญญาของมนุษย์ยังคงเหมือนเดิม คือ มนุษย์ยังเป็นมนุษย์ที่มีความโลภ โกรธ หลง รักสุขเกลียดทุกข์ เป็นต้น” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2556 : 917) กล่าวคือ พระพรหมคุณาภรณ์มองว่าต้นเหตุปัญหาของมนุษย์และสังคมไม่เปลี่ยนแปลงเพราะปัญหาของสังคมมนุษย์เกิดจากปัญหาความขัดแย้งภายในจิตใจของมนุษย์ พระพรหมคุณาภรณ์เห็นว่ามีกิเลสสามประการที่ทำให้สังคมมนุษย์เกิดปัญหาต่าง ๆ ไม่สิ้นสุดก็คือ ตัณหา มานะ ทิฐิ ดังท่านวิเคราะห์ว่า

โดยที่แท้แล้วตัวเราก็คือใจของเราเอง เมื่อเราปล่อยให้ความอยากได้ผลประโยชน์ในทางวัตถุที่จะเอามาใช้ประโยชน์ ยิ่งเมื่อมีความเชื่อว่า ความสุขที่แท้จะลุลึงได้ด้วยการบำรุงบำเรอความสุขทางเนื้อหนัง เราก็ได้พัฒนาชีวิตแบบวัตถุนิยมสุดโต่งขึ้นมาทำให้การแข่งขันและการบริโภคนกลายเป็นแบบแผนของการใช้ชีวิตและเป็นที่ทุ่มเทพลังงานของพลังงานของสังคม มนุษย์ได้กลายเป็นนักบริโภคนิยมผู้ติดตัวให้แก่วิถีชีวิตแห่งการแข่งขันเพื่อบริโภค แต่การแข่งขันนั้นได้ทำให้เราตกอยู่ในสภาวะของการมี “สงครามเย็น” อย่างถาวรกับเพื่อนบ้านของเรา และวิถีชีวิตแบบนี้ก็ทำให้เราเกิดปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม เมื่อไม่มีความสุขอยู่ข้างในเราก็พยายามแสวงหาความสุขจากข้างนอก โดยการเสพสิ่งบำรุงบำเรอความสุขทางเนื้อหนัง เมื่อไม่มีสันติภาพและความมั่นคงภายในจิตใจ เราก็พยายามที่จะสร้างมันขึ้นมาด้วยการไปบังคับควบคุมและข่มขี่ครอบงำผู้อื่น นอกจากนั้นการแบ่งแยกเชื้อชาติ ผิวพวกเผ่าพันธุ์ก็ยิ่งทำให้ความขัดแย้งทวีความรุนแรงมากขึ้น” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2537 : 17)

จากคำกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่า พระพรหมคุณาภรณ์ต่างจากนักทฤษฎีสัญญาประชาคมคือ พระพรหมคุณาภรณ์วิเคราะห์สภาวะของมนุษย์ในแง่จิตภาพซึ่งทำให้เรามองเห็นว่าสังคมปัจจุบันก็ยังมีปัญหาเช่นเดียวกับที่ฮอบส์มองว่าสภาวะธรรมชาติก่อนที่มนุษย์จะมาอยู่ร่วมกันเป็นสิ่งคมเป็นสภาวะแห่งสงคราม แต่พระพรหมคุณาภรณ์กลับเห็นว่า แม้มนุษย์ที่มาอยู่ร่วมกันเป็นสิ่งคมแล้วสภาวะแห่งสงครามก็ยังไม่หมดไป ลักษณะเด่นของแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์คือ การวิเคราะห์ของท่านใช้วิเคราะห์สภาวะของสังคมปัจจุบันซึ่งสามารถยืนยันความจริงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันได้ ขณะที่การวิเคราะห์ของนักทฤษฎีสัญญาประชาคมไม่สามารถยืนยันและตรวจสอบได้ (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2550 : 48)

5. สิทธิธรรมชาติ

ตามที่คณะของฮอบส์ มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกันในธรรมชาติ มนุษย์จึงมีสิทธิเท่าเทียมกันในอันที่จะครอบครองและใช้สอยทรัพยากรในธรรมชาติ เมื่อมนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันจึงทำให้เกิดความขัดแย้งกันเมื่อมีความต้องการเหมือนกัน

ฮอบส์จึงเห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิตามธรรมชาติที่จะปกป้องตนเอง ดังฮอบส์กล่าวว่า “ในสภาวะธรรมชาติมนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพที่จะใช้อำนาจของตนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์เพื่อปกป้องคุ้มครองตนเอง มนุษย์สามารถกระทำทุกสิ่งทุกอย่างตามดุลยพินิจและเหตุผลที่ตนเห็นว่าเหมาะสม” (Thomas Hobbes, 1928 : 84) ถึงแม้ว่าจะต้องทำร้ายชีวิตของผู้อื่นก็ตาม ส่วนล๊อคนั้นเห็นว่า มนุษย์มีสิทธิติดตัวมาแต่กำเนิดเรียกว่าสิทธิโดยธรรมชาติ ล๊อคได้จำแนกสิทธิตามธรรมชาติออกเป็นสามประการคือ ชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน เมื่อมาพิจารณาตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์นั้น พระพรหมคุณาภรณ์ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติของฮอบส์และล๊อค เพราะพระพรหมคุณาภรณ์เห็นว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ไม่ได้แยกตัวออกมาต่างหากจากธรรมชาติจึงไม่ได้เป็นเจ้าของธรรมชาติ การดำรงชีวิตของมนุษย์ต้องให้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องและเกื้อกูลกับธรรมชาติ โดยไม่เบียดเบียนและเข้าไปควบคุมทำลายธรรมชาติตามใจปรารถนา พระพรหมคุณาภรณ์เห็นว่า ความคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาตินี้เป็นความสับสน ดังท่านกล่าวว่า “ที่ฝรั่งพวกหนึ่งบอกว่ามนุษย์มีสิทธิตามธรรมชาตินั้นในทัศนะของพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นความสับสน” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2541 : 26)

6. กฎธรรมชาติ

กฎธรรมชาติตามทัศนะของฮอบส์และล๊อคต่างจากกฎธรรมชาติในทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ เพราะกฎธรรมชาติตามทัศนะของฮอบส์และล๊อคคือ กฎธรรมชาติเป็นกฎสากลซึ่งมนุษย์ไม่ได้สร้างขึ้น แต่เป็นสิ่งที่พระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของเป็นผู้กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมมนุษย์ทุกคน ถือเป็นกฎที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นบรรทัดฐานสำหรับพฤติกรรมของมนุษย์ทุกคน เป็นกฎที่มีเหตุผล มนุษย์สามารถเข้าถึงกฎนี้ได้ด้วยเหตุผลและประสบการณ์ แต่ทั้งฮอบส์และล๊อคมองว่ากฎธรรมชาติต่างหากคือ กฎธรรมชาติของฮอบส์ที่สำคัญคือ 1) มนุษย์ถูกห้ามไม่ให้กระทำการที่เป็นอันตรายต่อชีวิตของตนเอง 2) มนุษย์ทุกคนถูกบังคับให้แสวงหาสันติภาพ และ 3) มนุษย์ทุกคนต้องมุ่งต่อสันติภาพเพื่อเป็นการปกป้องตนเอง ฮอบส์เห็นว่ากฎธรรมชาตินี้เกิดจากสำนึกหรือเหตุผลภายในตัวมนุษย์ที่จะป้องกันรักษาชีวิตของตนโดยการหยุดทำร้ายผู้อื่น อาจสรุปกฎธรรมชาติของฮอบส์ได้ว่า “จงกระทำต่อบุคคลอื่นในสิ่งที่เราจะไม่กระทำต่อตัวเราเอง” (Thomas Hobbes, 1928 : 84) กฎธรรมชาติของฮอบส์มาจากความคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ เพราะกฎธรรมชาตินี้จะบังคับไม่ให้มนุษย์กระทำการตามความพอใจของตนโดยบังคับให้มนุษย์เลิกใช้สิทธิในการทำร้ายผู้อื่น เมื่อมนุษย์ไม่ทำร้ายซึ่งกันและกันก็จะเกิดสันติภาพขึ้น

ส่วนกฎธรรมชาติของล๊อคนั้นมีความหมายเช่นเดียวกับฮอบส์ แต่ล๊อคได้แบ่งกฎธรรมชาติออกเป็นสองประการคือ 1) มนุษย์ต้องไม่ทำร้ายชีวิตของตนเองและผู้อื่น เพราะมนุษย์ทุกคนเป็นของพระเจ้า ใครจะทำลายไม่ได้ พระเจ้าสร้างมนุษย์มาให้เท่าเทียมกัน ไม่มีใครมีอำนาจเหนือชีวิตของผู้อื่น และ 2) มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะลงโทษผู้ละเมิดกฎธรรมชาติข้อแรกซึ่งห้ามทำลายชีวิต นั่นคือแต่ละคนมีสิทธิที่จะทำร้ายหรือทำลายชีวิตผู้คุกคามชีวิตของตนเพื่อเป็นการลงโทษได้ ตามทัศนะของล๊อคกฎธรรมชาติเป็นกฎสูงสุดและเป็นกฎที่ทำให้มนุษย์มีสิทธิธรรมชาติด้วยคือ สิทธิในการรักษาชีวิตของตนเอง สิทธิในการรักษามนุษยชาติทั้งมวล และสิทธิในการที่จะลงโทษผู้ละเมิดกฎธรรมชาติ

เมื่อมาพิจารณากฎธรรมชาติตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์จะเห็นว่าต่างจากแนวคิดของฮอบส์และล๊อคมาก เพราะกฎธรรมชาติตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์นั้น ไม่มีผู้สร้างหรือผู้บันดาล เป็นกฎที่มีอยู่จริงตามธรรมดาในธรรมชาติ พระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบกฎธรรมชาติแล้วนำมาสั่งสอนมนุษย์เพื่อให้เข้าถึงกฎธรรมชาติ กฎธรรมชาตินี้เป็นกฎที่ครอบคลุมสรรพสิ่งทั้งหมดไม่มียกเว้น มนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของกฎธรรมชาติไม่ได้แยกตัวออกมาต่างหากจากธรรมชาติ กฎธรรมชาติเป็นกฎแห่งเหตุปัจจัยสัมพันธ์ คือ เป็นกฎแห่งเหตุและผล มนุษย์สามารถเข้าถึงกฎธรรมชาติได้ด้วยการพัฒนาปัญญาตามกระบวนการไตรสิกขา ดังนั้น กฎธรรมชาติตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์จึงต่างจากทัศนะของฮอบส์และล๊อคทั้งในแง่ที่มาและการเข้าถึง แต่ที่เหมือนกันคือ มนุษย์จะต้องดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ มนุษย์จึงจะประสบสันติสุขได้แท้จริง แม้ความสุขที่เกิดจากการเข้าถึงกฎธรรมชาตินี้จะแตกต่างกันก็ตาม

7. ความจำเป็นที่มนุษย์ต้องมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม

ตามทัศนะของฮอบส์ การที่มนุษย์ต้องมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเนื่องจากในสภาวะธรรมชาติเต็มไปด้วยความโหดร้าย ความขัดแย้งและความไม่มั่นคงปลอดภัย กฎธรรมชาตินี้จึงบังคับให้มนุษย์หยุดทำร้ายกัน แล้วมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหรืออาจกล่าวได้ว่า เพราะความกลัวนั่นเองที่ทำให้มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ส่วนล๊อคนั้นเห็นว่า ในสภาวะธรรมชาติมีความบกพร่องที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งและอาจทำให้เกิดสงครามได้มนุษย์จึงไม่มีหลักประกันในชีวิต เสรีภาพและการใช้สอย

ทรัพย์สิน อาจกล่าวได้ว่า การที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมก็เพราะมนุษย์ต้องการเปลี่ยนแปลงตนเองมาสู่สภาวะที่ดีกว่าเดิม ส่วนรูสโซเห็นว่าการที่มนุษย์จำเป็นต้องมาอยู่รวมกันเป็นสังคมเพราะความเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของธรรมชาติทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวมาอยู่รวมกันเป็นสังคม และต้องการรักษาเสรีภาพอันเป็นสมบัติสำคัญที่สุดของมนุษย์

ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์เห็นว่า มนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคมอยู่แล้ว โดยท่านเห็นว่ามนุษย์ไม่สามารถอยู่ตามลำพังได้ มนุษย์ต้องอาศัยผู้อื่นตั้งแต่เกิดในการเรียนรู้ศึกษาและพัฒนาตน มนุษย์ไม่มีสัญชาตญาณในการดำรงชีวิตอย่างสัตว์ มนุษย์ต้องอาศัยมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น ตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์มนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคมอยู่แล้วและสังคมตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์เกิดขึ้นก็เพื่อการศึกษาและพัฒนาคน

8. สังคมนิยมกับสัญญาประชาคม

ตามทัศนะของนักทฤษฎีสัญญาประชาคม สัญญาประชาคมหมายถึง ข้อตกลงของมนุษย์ที่จะอยู่รวมกันเป็นสังคม โดยให้มีการปกครองที่ชอบธรรมเพื่อรักษาความเป็นธรรมและสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่มนุษย์และสังคม แต่นักคิดทั้งสามก็มีความเห็นแตกต่างกันในการทำสัญญาประชาคม

ฮอบส์ เห็นว่า สัญญาประชาคมเป็นสัญญาที่กระทำขึ้นระหว่างบุคคลกับบุคคลเพื่อมอบสิทธิธรรมชาติที่แต่ละบุคคลมีอยู่ให้แก่บุคคลที่สาม ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลหนึ่งหรือคณะบุคคลก็ได้ โดยที่เจตจำนงของบุคคลที่สามจะเข้ามาแทนที่เจตจำนงของทุกคนและบุคคลที่สามนี้อยู่นอกสัญญาไม่มีพันธะผูกพันใด ๆ

ล๊อค เห็นว่า สัญญาประชาคมเกิดจากความยินยอมของทุกคนที่จะตั้งสังคมขึ้นมา เพื่อเป็นหลักประกันในการดำรงชีวิตในการพิทักษ์ความปลอดภัยร่วมกัน โดยมอบหมายให้รัฐบาลทำหน้าที่พิทักษ์รักษาสิทธิของประชาชน

รูสโซ เห็นว่า เป็นสัญญาที่แต่ละคนเข้าร่วมกับทุกคนทั้งหมด เป็นสัญญาที่ทำกับประชาคมมีความเป็นเอกภาพและอยู่ภายใต้เจตจำนงอันหนึ่งอันเดียวกัน

แม้นักปรัชญาทั้งสามจะให้ความหมายของสัญญาประชาคมต่างกัน แต่มีจุดหมายเดียวกัน คือ การทำสัญญาอยู่รวมกันเป็นสังคม เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบและสันติสุข ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ในเรื่องสังคมนิยม ดังที่ท่านกล่าวว่า “ยังมีกฎอีกประเภทหนึ่งซึ่งเป็นเรื่องของมนุษย์โดยเฉพาะไม่มีอยู่ในกฎธรรมชาติ ไม่เกี่ยวกับธรรมชาติโดยตรง ได้แก่ กฎที่มนุษย์กำหนดวางขึ้นเป็นข้อตกลงเพื่อควบคุมความประพฤติในหมู่มนุษย์ด้วยกันเองให้อยู่ร่วมกันโดยผาสุกนับเป็นบัญญัติสังคม” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2542 : 156) จากคำกล่าวนี้จะเห็นว่าสังคมนิยมเป็นข้อตกลงของมนุษย์ที่อยู่รวมกันเป็นสังคม เป็นกฎที่ควบคุมสังคมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักทฤษฎีสัญญาประชาคม แต่สังคมนิยมของพระพรหมคุณาภรณ์ก็ต่างจากสัญญาประชาคมในแง่ที่ว่า สังคมนิยมของพระพรหมคุณาภรณ์ขึ้นต่อกฎธรรมนิยามซึ่งเป็นกฎธรรมชาติ แต่แนวคิดของนักคิดสัญญาประชาคมไม่มีความคิดเช่นนี้ สังคมนิยมตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ ก็คือหลักพระวินัยทางพระพุทธศาสนา จุดมุ่งหมายของสังคมนิยม นอกจากมุ่งความสุขสงบสุขของสังคมแล้วยังมีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือ มุ่งให้มนุษย์เข้าถึงกฎธรรมชาติหรือพัฒนาตนให้เข้าถึงธรรมซึ่งต่างจากแนวคิดสัญญาประชาคม ดังนั้น สังคมนิยมซึ่งหมายถึงสัญญาประชาคมต่างจากแนวคิดของนักทฤษฎีสัญญาประชาคมคือ สังคมนิยมนั้นต้องอิงอยู่บนฐานของธรรมหรือกฎธรรมชาติ

9. กฎหมาย

กฎหมายในทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์คล้ายกับล๊อคในแง่ที่ว่า กฎหมายต้องสอดคล้องกับกฎธรรมชาติต้องอิงอยู่กับกฎธรรมชาติ แต่ที่ต่างกันคือ กฎธรรมชาติของล๊อคต่างจากกฎธรรมชาติในทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ นอกจากนี้กฎหมายในทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ ยังคล้ายกับแนวคิดของรูสโซที่ว่า มีกฎหมายแม่บทใหญ่ที่มาจากเจตจำนงร่วมกฎหมายแม่บทนี้เป็นตัวกำหนดกิจการต่าง ๆ ในสังคม ผู้ปกครองก็มาจากการกำหนดของกฎหมายแม่บทนี้ ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ก็เห็นว่ากฎหมายที่รวมก็หมายต่าง ๆ เป็นหนึ่งเดียวเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้สังคมดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนจุดเด่นของกฎหมายในทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์คือ ผู้บัญญัติกฎหมายต้องมีปัญญาพิเศษในการบัญญัติกฎหมาย ผู้ใช้กฎหมายและผู้ปฏิบัติตามกฎหมายต้องมีคุณธรรม กฎหมายต้องอิงกับกฎธรรมชาติหรือธรรมะ

10. องค์กรอภิปัตย์

องค์กรอภิปัตย์หรือผู้ปกครองตามที่ชนะของพระพรหมคุณาภรณ์คล้ายกับแนวคิดของรุสโซในแง่ที่ว่า มนุษย์ทุกคนมาปกครองกันเอง โดยที่มนุษย์ทุกคนเป็นผู้ปกครองตนเองได้ พระพรหมคุณาภรณ์เห็นว่าการปกครองที่ดีต้องมีธรรมเป็นหลัก และหากมนุษย์แต่ละคนยึดมั่นในธรรมเป็นหลักคือทำตนให้เป็นผู้มีธรรม แล้วมนุษย์มาร่วมกันปกครองก็จะได้รับการปกครองที่ดีที่สุด ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์เรียกว่าเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีธรรมาธิปไตยเป็นรากฐาน ซึ่งตรงจุดนี้ต่างจากแนวคิดของรุสโซเพราะรุสโซไม่ได้พูดถึงธรรมเช่นพระพรหมคุณาภรณ์ รุสโซเพียงแต่เชื่อว่ามนุษย์มาร่วมกันปกครองโดยสละสิทธิเสรีภาพของตนให้แก่เจตจำนงร่วมแล้วทุกคนออกกฎหมายร่วมกันเท่านั้น เพราะรุสโซเห็นว่ามนุษย์ได้อยู่แล้วโดยธรรมชาติ นอกจากนี้ทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ยังคล้ายกับรุสโซในแง่ที่ว่าองค์กรอภิปัตย์หรือผู้ปกครองนั้นมาจากกฎหมาย และคล้ายกับทัศนะของล๊อคที่ผู้ปกครองมาจากการเลือกของประชาชน การปกครองในทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์แตกต่างจากนักคิดทั้งสามคือ นักทฤษฎีสัญญาประชาคมเห็นว่า องค์กรอภิปัตย์มีขึ้นเพื่อรักษาความสงบและสร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งต่างจากพระพรหมคุณาภรณ์ที่เห็นว่า การปกครองมีขึ้นเพื่อการศึกษาพัฒนามนุษย์

11. เสรีภาพ

ทัศนะเรื่องเสรีภาพของพระพรหมคุณาภรณ์ต่างจากนักทฤษฎีสัญญาประชาคมที่มองเพียงเสรีภาพภายนอก คือมนุษย์มีอิสระที่จะกระทำและหลุดพ้นจากสิ่งเหนี่ยวรั้งการกระทำ เป็นเสรีภาพของมนุษย์ที่จะแสดงออกภายในธรรมชาติหรือภายในรัฐตามขอบเขตของกฎหมาย เป็นเสรีภาพทางการเมืองซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์เห็นด้วยกับเสรีภาพเหล่านี้ แต่พระธรรมปิฎกเห็นว่าไม่ใช่เสรีภาพที่แท้จริง พระพรหมคุณาภรณ์มองเสรีภาพลึกกว่านักคิดทั้งสามโดยท่านเห็นว่า เสรีภาพที่แท้จริงจะต้องมาจากความเป็นอิสระภายในจิตใจ คือมีอิสระจากกิเลสและกระทำการต่าง ๆ ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ พฤติกรรมหรือการกระทำภายนอกที่แท้จริงต้องมาจากเสรีภาพภายใน พระพรหมคุณาภรณ์มองเสรีภาพต่างจากรุสโซเพราะรุสโซมองว่า เสรีภาพเป็นคุณสมบัติติดตัวของมนุษย์หรือมนุษย์คือเสรีภาพ และเสรีภาพเป็นจุดหมายสำคัญของมนุษย์ แต่พระพรหมคุณาภรณ์เห็นว่าเสรีภาพเป็นเพียงปัจจัยที่จะทำให้มนุษย์พัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้พระพรหมคุณาภรณ์ยังมองเสรีภาพต่างจากนักคิดทั้งสามคือ พระพรหมคุณาภรณ์เห็นว่า มนุษย์ไม่ได้มีเสรีภาพที่แท้จริงติดตัวมาตั้งแต่เกิดดังที่นักทฤษฎีสัญญาประชาคมกล่าว เสรีภาพของพระพรหมคุณาภรณ์มาจากการพัฒนาตนเองของมนุษย์จนสามารถปกครองตนเองได้ ทำให้มนุษย์ใช้เสรีภาพที่จะให้มากกว่าเสรีภาพที่จะได้ ซึ่งนักทฤษฎีสัญญาประชาคมมองเสรีภาพที่จะได้มากกว่า การใช้เสรีภาพของพระพรหมคุณาภรณ์ต้องควบคู่กับความรับผิดชอบเสมอ ดังนั้น เสรีภาพตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์จึงไม่จำกัดอยู่ที่เสรีภาพทางการเมืองเท่านั้น แต่ท่านมองเสรีภาพจากรากฐาน คือ เสรีภาพจากกิเลสภายในจิตใจซึ่งทำให้มนุษย์มีเสรีภาพที่แท้จริง

12. สิทธิ

ทัศนะเรื่องสิทธิของพระพรหมคุณาภรณ์คล้ายกับแนวคิดของฮอบส์และรุสโซที่ว่าสิทธิเกิดขึ้นภายหลังจากมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม แต่ต่างจากทัศนะของล๊อคที่ว่ามนุษย์มีสิทธิติดตัวมาแต่กำเนิด พระพรหมคุณาภรณ์เห็นว่าสิทธิเป็นสิ่งสมมติหรือข้อตกลงร่วมกันระหว่างมนุษย์เพื่อแสดงความเป็นเจ้าทรัพย์สินในธรรมชาติและได้รับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย จุดต่างเรื่องสิทธิของพระพรหมคุณาภรณ์กับนักทฤษฎีสัญญาประชาคมคือ มนุษย์ต้องทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้องควบคู่กับการใช้สิทธิ และมนุษย์ไม่ควรใช้สิทธิในการทำลายธรรมชาติ แต่ควรบัญญัติสิทธิเพื่อคุ้มครองธรรมชาติและดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ

13. ความยุติธรรม

ความยุติธรรมตามทัศนะของนักทฤษฎีสัญญาประชาคม คือ การไม่ละเมิดข้อสัญญา การปฏิบัติตามข้อสัญญาเรียกว่าความยุติธรรม ความยุติธรรมเกิดขึ้นจากการตกลงทำสัญญาของมนุษย์ภายใต้กฎหมาย ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์เห็นด้วยกับทัศนะของนักทฤษฎีสัญญาประชาคมแต่ที่ต่างออกไปคือ พระพรหมคุณาภรณ์ต้องการให้เป็นความยุติธรรมแบบเสมอและ

สมานซึ่งหมายถึง เสมอคือ เท่าเทียมกัน และสมานคือ การร่วมมือกัน ไม่ใช่เสมอในการแก่งแย่งที่ทำให้เกิดความแตกแยกหรือความยุติธรรมที่ทำให้เป็นศัตรูกัน

14. จุดหมายของสังคม

พระพรหมคุณาภรณ์มองจุดหมายของสังคมต่างจากนักทฤษฎีสัญญาประชาคมซึ่ง ทฤษฎีสัญญาประชาคมเห็นว่า การเข้าใจบ่อเกิดของสังคมจะทำให้สามารถเข้าใจจุดหมายของสังคมได้โดยเห็นว่า สังคมเกิดขึ้นเพื่อปกป้องคุ้มครองให้สมาชิกในสังคมทุกคนได้รับความปลอดภัย ได้รับการคุ้มครองและได้รับความยุติธรรม ทำให้มนุษย์ปราศจากความกลัวและมีความมั่นคงในการใช้ชีวิต เสรีภาพและทรัพย์สิน แต่พระพรหมคุณาภรณ์เห็นว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่จุดหมายที่แท้จริงของมนุษย์เป็นแต่เพียงปัจจัยคือ เป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนามนุษย์ให้เข้าถึงชีวิตที่สมบูรณ์ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของรุสโซที่เห็นว่าสังคมเกิดขึ้นเพื่อให้มนุษย์พัฒนาไปสู่ความสมบูรณ์

15. สรุป

ดังนั้น จากการวิเคราะห์แนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์กับมโนทัศน์ของทฤษฎีสัญญาประชาคม เราจะเห็นความแตกต่างระหว่างแนวคิดทั้งสอง คือ ทฤษฎีสัญญาประชาคมมาจากรากฐานความคิดเรื่องสิทธิธรรมชาติและเสรีภาพของมนุษย์ มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน แต่ชีวิตในสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ไม่มีความมั่นคงปลอดภัยเพียงพอ กฎธรรมชาติจึงบังคับให้มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคม สังคมจึงเกิดขึ้นจากการตกลงร่วมกันของมนุษย์เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิธรรมชาติ เสรีภาพ และทรัพย์สินของตน ไม่ใช่การส่งเสริมชีวิตแห่งคุณธรรม ต่างจากแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ที่มาจากแนวคิดเรื่องกฎธรรมชาติกับกฎของมนุษย์ที่เรียกว่าสังคมนิยมน์ สังคมเกิดขึ้นเพื่อพัฒนามนุษย์ให้เข้าถึงกฎธรรมชาติโดยการพัฒนาคุณธรรม และปัญญา สังคมจึงถูกจัดตั้งขึ้นด้วยปัญญาที่เข้าถึงความจริงของกฎธรรมชาติจึงต่างจากแนวคิดของทฤษฎีสัญญาประชาคมที่เห็นว่าสังคมเกิดขึ้นจากการตกลงร่วมกันของมนุษย์และมีจุดหมายเพียงเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์เท่านั้นที่เป็นเช่นนี้เพราะฐานคิดและสภาพสังคมของแนวคิดทั้งสองต่างกัน

16. เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ , กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542

..... นิติศาสตร์แนวพุทธ, กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2551

..... สันติภาพเกิดจากอิสรภาพและความสุข, กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2537

ปรีชา ช่างขวัญยืน. ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง, กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550

Hobbes, Thomas., *Leviathan*, Edited with An Introduction by Michael Oakeshott..

Basill Blackwell : Oxford, 1928